

Przydrożne kapliczki piaskowcowe z południowej części Krakowa

Marek Rembiś¹, Marcin Sowa¹, Anna Uhryńska¹

M. Rembiś

M. Sowa

A. Uhryńska

Przydrożne figury i kapliczki to pomniki sakralnej kultury, które są zarazem świadkami i pamiątkami dziejów, ukazującymi przenikanie się różnych kultur europejskich. W Polsce w wiekach XVIII, XIX i na początku XX, fundacja kapliczek i krzyży była powszechnym obyczajem. Wznoszono je jako votum dziękczynne za doznane łaski, a także w intencjach pokutnych oraz błagalnych, prosząc o ratunek przed chorobą lub nagłą śmiercią, o zdrowe potomstwo lub o ochronę przed kataklizmami. Stawiano je również dla upamiętnienia wydarzeń ważnych dla lokalnej społeczności. Te obiekty małej architektury trwale wkomponowały się w otaczający krajobraz, zatrzymując w kamieniu część historii miasta i jego mieszkańców.

W omawianej części Krakowa (dzielnice: Dębniki, Łagiewniki-Borek Fałęcki, Swoszowice, Podgórze Duchackie, Bieżanów-Prokocim i Podgórze) znajduje się imponująca liczba ponad 120 kamiennych, ceglanych i drewnianych kapliczek (Zań-Ograbek, 1997). Według podziału przyjętego przez badaczy architektury sakralnej (Seweryn, 1958; Krasuski, 1986; Wesołowska, 1993; Sobczak, 1999; Fortuna-Antoszkiewicz & Kimic, 2007) należą one głównie do kapliczek określanych jako postumentowe i słupowe², rzadziej są to kapliczki domkowe, przyścienne i szafkowe oraz grotty, figury i krzyże przydrożne.

Przedmiotem badań niniejszej pracy było 29 kapliczek słupowych i postumentowych zbudowanych w całości lub w części z piaskowców karpaccich. Ich litologia sprawia, że kapliczki, w których je zastosowano, są szczególnie malownicze, ale jednocześnie silnie podatne na niszczące oddziaływanie upływającego czasu.

CHARAKTERYSTYKA KAPLICZEK

Do budowy kapliczek użyto bloków kamiennych o różnych wielkościach. Z największych elementów wykonane

są zwykle kolumny i cokoły. W kapliczkach postumentowych takich elementów jest najczęściej kilka (2 do 4) i tym samym składają się one na budowlę kilkukondygnacyjne (ryc. 1, 2 – na str. 350), często o uskokowym układzie i wysokościach dochodzących do 4–5 m. Poszczególne kondygnacje oddzielone są od siebie gzymsami zazwyczaj ozdobnie wykończonymi. Spotykane są także figury posadowione na pojedynczych kolumnach i postumentach (ryc. 3, 4 – na str. 350). Powierzchnie kamienia noszą ślady rustykacji. Na większości elementów kamiennych zwykle z dwóch lub trzech stron umieszczono płasko- i wypukłorzeźby. Na najniższych cokołach widoczne są wyrzeźbione w kamieniu inskrypcje. Omawiane kapliczki powstały na przestrzeni ponad stu lat, przy czym zdecydowana ich większość pochodzi z drugiej połowy XIX wieku, natomiast z XVIII wieku zachowały się jedynie trzy występujące na terenie dzielnicy Swoszowice. Kapliczki przedstawiają różnorodną wartość artystyczną. Część obiektów wykonana w stylu barokowym przez artystów rzeźbiarzy, np. Stanisława Bodnickiego lub uznane krakowskie zakłady kamieniarskie (Zań-Ograbek, 1997), charakteryzuje się dużą dekoracyjnością i finezyjnością (ryc. 5 – na str. 399). Często przedstawiają postaci świętych, szczególnie czczonych w kościele katolickim w okresie kontrreformacji. Najważniejszą cechą wykonanych rzeźb jest stylizacja postaci ludzkiej polegająca na zastosowaniu kompozycji w typie *figura serpentina* (łac. *serpentinus* – „węzowy”). Rzeźby stworzone w tej konwencji są pełne ekspresji i dynamizmu. Cechują się elegancją, wysmukłością i realistycznym opracowaniem anatomicznych szczegółów. Dodatkowego waloru dekoracyjnego nadaje im linearnie opracowanie draperii szat.

Odrębną grupę stanowią kapliczki reprezentujące styl ludowy, powstałe w wielickich, myślenickich, dobczyckich czy też lokalnych zakładach kamieniarskich (ryc. 1, 2, 6 – na str. 350 i 399) (Zań-Ograbek, 1997). Anonimowi twórcy, będący najczęściej chłopami – samoukami lub rzemieślnikami, wielokrotnie powtarzali te same motywy, świadomie wzorując się na rzeźbach kościelnych i dewocyjnych wizerunkach, a także na wcześniejszych rzeźbach ludowych. Do najczęściej przedstawianych należą: Chrystus Frasobliwy, Chrystus upadający pod krzyżem, Chrystus Nazareński, Madonna z Dzieciątkiem, Pieta czyli Matka Boska trzymającą na kolanach martwego Chrystusa

¹Katedra Geologii Złożowej i Górniczej, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, Akademia Górniczo-Hutnicza, al. A. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków; mrembis@geol.agh.edu.pl.

²Głównym elementem kapliczek słupowych jest kamienny lub drewniany słup na którego szczycie lub we wnękach umieszczone są przedstawienia religijne w postaci figurek, obrazów i płaskorzeźb. Kolumna stoi bezpośrednio na ziemi lub na kamiennym, względnie betonowym cokole. Do tego typu należą także kapliczki mające formę wielokondygnacyjnego kamiennego słupa (kondygnacje o układzie bezpośrednim lub uskokowym) ozdobione rzeźbami i płaskorzeźbami oraz inskrypcjami. W kapliczkach postumentowych dominującym elementem jest kamienny, drewniany lub betonowy postument ozdobiony płaskorzeźbami, reliefami oraz inskrypcjami. Na szczycie umieszczany jest krzyż, figura lub grupa rzeźb. Przy wysokich postumentach krzyż jest wykonany z kamienia lub metalu.

oraz święci, będący patronami parafii, grup zawodowych lub miejsc kultu (Krzysztofowicz, 1972; Grabowski, 1977; Wegner, 1989). Rzeźby charakteryzują się zwartością, statycznością, nienaturalistycznymi proporcjami i redukcją detali oraz symetrycznym układem (Grabowski, 1977). Istniejąca bogata ornamentyka, wprowadzająca motywy roślinne i kwiatowe, służy nie tyle celom estetycznym, lecz stanowi raczej formę adoracji świętej osoby (Jackowski, 1981). O rodzaju umieszczonych rzeźb i figur najprawdopodobniej zdecydowali fundatorzy, którymi były głównie osoby prywatne, a także grupy mieszkańców, gminy, stowarzyszenia, cechy brackie, czy też Zgromadzenie Zakonne Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Kapliczki najczęściej są poświęcone Matce Boskiej i Chrystusowi, a także popularnym świętym np.: Józefowi, Florianowi, Antoniemu, Piotrowi i Marii Magdalenie, sporadycznie świętym mniej znanym, np. Katarzynie Aleksandryjskiej, Rozalii i Marcjannie.

Pomimo niewątpliwej wartości historycznej kapliczki nie doczekały się dotychczas szczegółowych opracowań historyczno-architektonicznych i konserwatorskich, z wyjątkiem wykonania katalogu tych obiektów (Zań-Ograbek, 1997), zawierającego ogólne wnioski konserwatorskie. Oczywiście braki w tym względzie wymagają zatem szybkiego uzupełnienia.

ZASTOSOWANY MATERIAŁ KAMIENNY

Materiał kamienny zastosowany do wykonania kapliczek wykazuje dość duże wzajemne podobieństwo wyglądu makroskopowego. Niemal we wszystkich przypadkach są to bardzo drobno- i drobnociężne piaskowce o beładnej strukturze. Te dwie cechy skały niewątpliwie ułatwiały wykonanie finezyjnych detali rzeźbiarskich, jednocześnie zapewniając uzyskanie jednorodnej i stosunkowo gładkiej powierzchni. Sporadycznie stosowano piaskowce o smużystej, nieregularnej laminacji lub nieco grubiej uziarnione. Piaskowce charakteryzują się barwą najczęściej kremową i żółtawą w odcieniach od jasnego do ciemnego (ryc. 2, 4 – na str. 350), a także żółtoszarą. W odmianie laminowanej obecne są rdzawe i rdzawo-żółte smugi. Wykonane badania petrograficzne wykazały, że skały te wykazują dość wyraźne wzajemne podobieństwo petrograficzne. We wszystkich próbkach przeważa kwarc obecny w udziale 53,3÷68,7%, ponadto obecne są łuszczyki (4,8÷10,0%), skalenie alkaliczne i plagioklasy w łącznym udziale 4,3÷12,1%, okruchy skał magmowych i krzemionkowych, stanowiące łącznie 0,3÷6,7%, nieliczny glaukonit oraz minerały nieprzeźroczyste, a także uwęglona substancja organiczna. W niektórych preparatach zaobserwowano występowanie pojedynczych ziaren rutylu oraz cyrkonu.

Ziarna szkieletu połączone są ilasto-krzemionkowym spoiwem o charakterze kontaktowo-porowym, występującym w udziale 12,4÷19,9%. Podrzędnie zaobserwowano w nim obecność związków żelaza. Większość badanych piaskowców reprezentuje arenity i waki subliacyjne, z wyjątkiem dwóch próbek, z których jedna jest arenitem, a druga waką lityczną.

Wyniki uzyskane z badań planimetrycznych oraz analiza cech makroskopowych pozwoliły stwierdzić, że omawiane piaskowce wykazują największe podobieństwo

petrograficzne do piaskowców dolnych warstw istebniańskich opisanych w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Wysokim przez Unruga (1968). Można zatem z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że do budowy kapliczek użyto surowca pochodzącego z tego obszaru. Znaczna miąższość ławic oraz bliskość wystąpień piaskowców istebniańskich sprawiły, że materiał ten był popularnym surowcem wykorzystywanym do budowy wielu krakowskich kamienic, kościołów oraz elementów wystroju zamku wawelskiego (Bolewski, 1954). Piaskowce te były wydobywane w licznych kamieniołomach rozsianych w obrębie szerokiego pasa wychodni warstw istebniańskich od Beskidu Śląskiego i Małego na zachodzie poprzez Pogórze Lanckorońskie, Wielickie, Wiśnickie, aż do Rożnowskiego na wschodzie. Pozyskane bloki dostarczane były do okolicznych warsztatów kamieniarskich, gdzie dokonywano ich obróbki.

STAN ZACHOWANIA

Stan techniczny większości kapliczek nie przedstawia się najlepiej. Wynika to z usytuowania tych obiektów w obrębie aglomeracji krakowskiej, gdzie w powietrzu atmosferycznym wielokrotnie przekroczone jest dopuszczalne stężenie pyłu zawieszanego PM10, a okresowo notuje się również podwyższone stężenia dwutlenku azotu i dwutlenku siarki (Czarnecka i in., 2010; Informacje...). Znaczący wpływ na niszczenie kamienia ma również klimat, wraz ze związanymi z nim komponentami, a także, niestety, człowiek, którego mniej lub bardziej świadome działania mogą być czynnikiem przyspieszającym deteriorację. Wspomnieć tu należy o prowadzonych doraźnie naprawach i reperacjach obiektów polegających niejednokrotnie na pokrywaniu powierzchni kamienia farbami olejnymi lub różnego rodzaju zaprawami, nie dostosowanymi pod żadnym względem do rodzaju kamienia i jego właściwości. Działania te, obniżające wartość zabytkową obiektów, wynikają poniekąd z faktu, że pomimo niewątpliwej wartości historycznej żadna z kapliczek nie jest wpisana do Rejestru zabytków nieruchomości miasta Krakowa (według stanu na grudzień 2011 r.). Tym samym są one pozbawione szansy na skuteczną ochronę konserwatorską oraz możliwości skorzystania z pomocy finansowej udzielanej ze środków publicznych. Nowe perspektywy w zakresie rewitalizacji elementów małej architektury, jakimi są kapliczki, stwarzają ustalenia Wojewódzkiego Programu Opieki Nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2010–2013 (Załącznik do Uchwały Nr LII/843/10 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 8 listopada 2010 r.). Elementem tych działań jest między innymi zbieranie i opracowywanie istotnych informacji o obiektach zabytkowych, koniecznych do prowadzenia planowej polityki konserwatorskiej w zakresie: wpisów do rejestru zabytków, współpracy konserwatora przy opracowywaniu planów zagospodarowania przestrzennego, prac remontowo-budowlanych, dofinansowania prac konserwatorskich i przygotowywania szczegółowej dokumentacji wybranych obiektów zabytkowych.

Wykonane obserwacje kamiennych figur wykazały, że znajdują się one w różnym stanie zachowania, wynikającym z wieku i formy architektonicznej obiektu oraz charakteru i intensywności czynników niszczących

Ryc. 9. Fragment Figury Matki Boskiej, z 1860 r. (skrzyżowanie ulic Babińskiego i Czerwone Maki), fundacji Michała i Katarzyny Derasów; obecność licznych ubytków powodujących zatarcie pierwotnych kształtów figur

oddziaływujących na kamień. Stwierdzone objawy zniszczeń nie odbiegają zasadniczo od powszechnie spotykanych i opisywanych w innych obiektach piaskowcowych Krakowa (por. Marszałek, 1995; Wilczyńska-Michalik & Michalik, 1995; Rembiś & Smoleńska, 1997; Florczyk i in., 1998; Rembiś & Smoleńska, 1998; Marszałek, 2000; Smoleńska & Rembiś, 2000; Marszałek, 2003; Rembiś & Smoleńska, 2003; Wilczyńska-Michalik, 2004).

Ślady zniszczeń

1. Powstawanie powierzchniowych nawarstwień wywołanych suchą i mokrą depozycją zanieczyszczeń atmosferycznych oraz pyłów eolicznych, a także kolonizacją biologiczną. Z obserwacji wynika, że tworzą się one głównie na powierzchniach kapliczek i figur eksponowanych w kierunku północnym (ryc. 1 – na str. 350), zwłaszcza umiejscowionych w pobliżu dróg o dużym natężeniu ruchu. Badania SEM i EDS wykazały, że składają się na nie zarówno formy kuliste zawierające w swym składzie żelazo i glin, jak też cząstki glinokrzemianów sodu, magnezu, potasu i żelaza, wykazujące bardziej nieregularne kształty, a także skupienia sadzy. Zacienienie powierzchni kamienia stwarza doskonałe środowisko do rozwoju grzybów, mchów, glonów i porostów. Organizmy te w największym stopniu pokrywają północne części kapliczek, a także silniej zawilgocone fragmenty usytuowane tuż nad powierzchnią terenu. Formy organiczne wnikają w głąb kamienia rozwijając swój system korzeniowy lub korzeniopodobny w przestrzeni porowej skały (ryc. 7 – na str. 399),

Ryc. 10. Fragment Figury Chrystusa Ukrzyżowanego, z 1861 r. (cmentarz komunalny przy ulicy Bieżanowskiej), fundacji gminy Prokocim. Widoczne głębokie spękania kamiennego elementu. Obie fot. M. Sowa

powodując mechaniczne uszkodzenie piaskowca, jak również oddziałując chemicznie na jego składniki.

2. Zmiany barwy powierzchni kamienia wywołane koncentracją składników zapraw, preparatów i farb, użytych do łączenia poszczególnych elementów oraz napraw i konserwacji. Do reperacji wielu kapliczek powszechnie stosowane były farby olejne, zaprawy wapienne i cementowo-wapienne, a także różnego rodzaju kleje i kity. Naprawa kamienia przeprowadzona przy użyciu takich materiałów, a jednocześnie bez znajomości zasad konserwacji oraz fizykochemicznej natury podłoża kamiennego, wywołała jedynie efekt wizualny o doraźnym charakterze naprawczym. W większości przypadków zabiegi te doprowadziły jednak do wyraźnego pogorszenia stanu zachowania naprawianego obiektu. W konsekwencji oprócz przebarwień na powierzchni kamienia, wywołanych penetracją składników farb i zapraw w jego przestrzeni porowej, dochodzi do silnego złuszczenia się warstw farby i kamienia (ryc. 8 – na str. 399).

3. Zmiany kształtu powierzchni spowodowane selektywnym ubytkiem materiału (zaokrąglenia krawędzi, zwiększenie szorstkości powierzchni, zacieranie rustykacji) wskutek erozyjnego oddziaływania opadów atmosferycznych (ryc. 6 – na str. 399).

4. Ubytek materiału na skutek dezintegracji granularnej, eksfoliacji, zamrozu, a także spowodowany czynnikami o charakterze mechanicznym oraz wywołany przypowierzchniową krystalizacją soli rozpuszczalnych (ryc. 9), głównie gipsu. Kryształy tego minerału o pokroju igielkowym i płytkowym powstały w wyniku reakcji wody opadowej o kwaśnym odczynie z rozpuszczanymi węglanami, zawartymi w zaprawie murarskiej. Ciśnienie wywołane ich wzrostem i wywierane na ściany porów jest czynnikiem prowadzącym do obniżenia zwięzłości skały i tworzenia się ubytków.

5. Spękania elementów kamiennych wywołane niestabilnością podłoża, wibracjami związanymi z ruchem komunikacyjnym oraz naprężeniami na granicach połączenia kamienia z innymi materiałami, np. metalem, zaprawą. Niejednokrotnie głębokie pęknięcia rozwijają się w takim zakresie, że wywołują odpajanie poszczególnych fragmentów kapliczki lub wręcz naruszają stabilność konstrukcyjną całego obiektu (ryc. 10). Z tego względu w przeszłości podejmowano próby naprawcze polegające na łączeniu odpadających części za pomocą klejów i zapraw murarskich oraz stosowania różnego rodzaju metalowych opasek.

LITERATURA

BOLEWSKI A. 1954 – Z dziejów eksploatacji karpaccich piaskowców ciosowych. *Prz. Geol.*, 5: 182–183.
 BRODAK K. 2002 – Święte znaki. Wyd. Walor, Kraków.
 CZARNECKA L., DĘBSKA B. & PAJĄK B. 2010 – Pięcioletnia ocena jakości powietrza pod kątem jego zanieczyszczenia: SO₂, NO₂, NO_x, CO, C₆H₆, O₃, pyłem PM10 oraz As, Cd, Ni, Pb i BaP w województwie małopolskim. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Krakowie.
 FLORCZYK R., LACH J., MICHALIK M. & WILCZYŃSKA-MICHALIK W. 1998 – Wpływ zanieczyszczeń atmosfery na rozwój warstw powierzchniowych na materiałach budowlanych kapliczek przydrożnych w Krakowie. *Proceedings of the II International*

Scientific Conference "Air protection in theory & application". Zabrze: 131–147.
 FORTUNA-ANTOSZKIEWICZ B. & KIMIC K., 2007 – Miejsce kapliczek i przydrożnych krzyży w krajobrazie terenów wiejskich Mazowsza. *Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr.* – OL PAN, 2007, 35–47.
 GRABOWSKI J. 1977 – Sztuka ludowa. Charakterystyki-porównania-odrębności. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
 Informacje o zanieczyszczeniu powietrza w województwie małopolskim za lata 2003–2011. Biuletyn Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Krakowie.
 JACKOWSKI A. 1981 – Sztuka ludowa. [W:] *Etnografia Polski*. Przemiany Kultury Ludowej, t. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
 KRASUSKI W. 1986 – Krzyże i kapliczki przydrożne jako znaki podziału przestrzeni. *Polska Sztuka Ludowa – Konteksty*, 40 (3–4): 225–239.
 KRZYSZTOFOWICZ S. 1972 – O sztuce ludowej w Polsce, wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa.
 MARSZAŁEK M. 1995 – Niszczenie piaskowców i wapieni na przykładzie Sukiennic. *Cykl: Problemy Ekologiczne Krakowa* 17. Wydawnictwa AGH, Kraków.
 MARSZAŁEK M. 2000 – Chemiczno-mineralogiczna charakterystyka rozpuszczalnych soli migrujących w murach zabytkowych budowli wykonanych z piaskowców i wapieni – badania porównawcze. [W:] *Mineralogia i geochemia środowiska* (red.) A. Manecki. *Prace Mineralogiczne*, 87: 53–63.
 MARSZAŁEK M. 2003 – Deterioration of stone in some monuments exposed to air pollution: a Cracow case study. [W:] *Air pollution and cultural heritage: proceedings of the international workshop on Air pollution and cultural heritage*, 1–3 December 2003, Seville, Spain (red.) C. Saiz-Jimenez. – Leiden. A. A. Balkema Publishers: 151–154.
 REINFUSS R. 1989 – Ludowa rzeźba kamienna w Polsce, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
 REMBIŚ M. & SMOLEŃSKA A. 1997 – Microstructural changes of sandstones from selected, historical buildings of Cracow as effects of anthropogenic pollution of the atmosphere. 2nd Conference of the IGCP Project No. 405 „Anthropogenic impact on weathering processes”. Bratislava 24–26.XI.1997: 42–43.
 REMBIŚ M. & SMOLEŃSKA A. 1998 – Wpływ antropogenicznych zanieczyszczeń atmosfery na zmiany skał użytych do budowy wybranych obiektów zabytkowych Krakowa. *Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki*, 9, 3, (34): 30–37.
 REMBIŚ M. & SMOLEŃSKA A. 2003 – Charakterystyka i przejawy zniszczeń piaskowców zastosowanych w Kaplicy Zygmuntowskiej przy Katedrze Wawelskiej. *Materiały Konferencji Naukowej: „Kamień architektoniczny i dekoracyjny”*, Kraków, 23–24 września; 149–158.
 SEWERYN T. 1958 – Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce. Warszawa.
 SMOLEŃSKA A. & REMBIŚ M. 2000 – Zniszczenia kamiennych elementów z XIX – wiecznej kamienicy Teodora Talowskiego w Krakowie. *Geologia: Kwartalnik AGH*, 26, 1: 91–107.
 SOB CZAK J. 1999 – Przydrożne kapliczki Poznania. Wyd. Księgarnia Św. Wojciecha.
 UNRUG R. 1968 – Kordyliera śląska jako obszar źródłowy materiału klastycznego piaskowców fliszowych Beskidu Śląskiego i Wysokiego (polskie Karpaty Zachodnie). *Roczn. Pol. Tow. Geol.*, 38: 81–164.
 WEGNER H. 1989 – Frasnolowy Chrystus [W:] *Encyklopedia katolicka*, t. 5, wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin.
 WESOŁOWSKA H. 1993 – Dolnośląskie kapliczki przydrożne. *Śląski Labirynt Krajoznawczy*, 5: 111–121.
 WILCZYŃSKA-MICHALIK W. 2004 – Influence of atmospheric pollution on the weathering of stones in Cracow monuments and rock outcrops in Cracow-Częstochowa Upland and the Carpathians, *Wyd. Nauk. Akad. Pedag.*, Kraków.
 WILCZYŃSKA-MICHALIK W. & MICHALIK M. 1995 – Deterioracja materiałów skalnych w budowlach Krakowa. *Prz. Geol.*, 43: 227–235.
 ZAŃ-OGRA BEK G. 1997 – Kapliczki, figury i krzyże przydrożne w Krakowie. Część III, dzielnica Podgórze. Katalog obiektów z dokumentacją fotograficzną, waloryzacją i wnioskami konserwatorskimi. Wydział Ochrony Zabytków, UM Krakowa (niepublikowany raport).

Przydrożne kapliczki piaskowcowe z południowej części Krakowa (patrz str. 368)

Ryc. 1. Figura Matki Boskiej, z 1860 r. (skrzyżowanie ulic Babińskiego i Czerwone Maki), fundacji Michała i Katarzyny Derasów. Przykład czterokondygnacyjnej kapliczki postumentowej wykonanej w warsztacie kamieniarskim z okolic Myślenic w stylu ludowym

Ryc. 2. Figura Pieta, z XIX w. (skrzyżowanie ulic Babińskiego i Szymonowica), fundacji Pawła i Katarzyny Duszków. Przykład trzykondygnacyjnej kapliczki postumentowej nieznanego autorstwa

Ryc. 3. Figura św. Floriana, z 1871 r. (skrzyżowanie ulic Korepty i Ks. Popiełuszki), nieznaney fundacji. Przykład kapliczki słupowej wykonanej w wielickim zakładzie kamieniarskim

Ryc. 4. Figura św. Floriana, z 1870 r. (skrzyżowanie ulic Sadka i Szpakowej), fundacji Franciszki Felin Świątek. Przykład kapliczki słupowej wykonanej przez miejscowy zakład kamieniarski. Wszystkie fot. M. Sowa

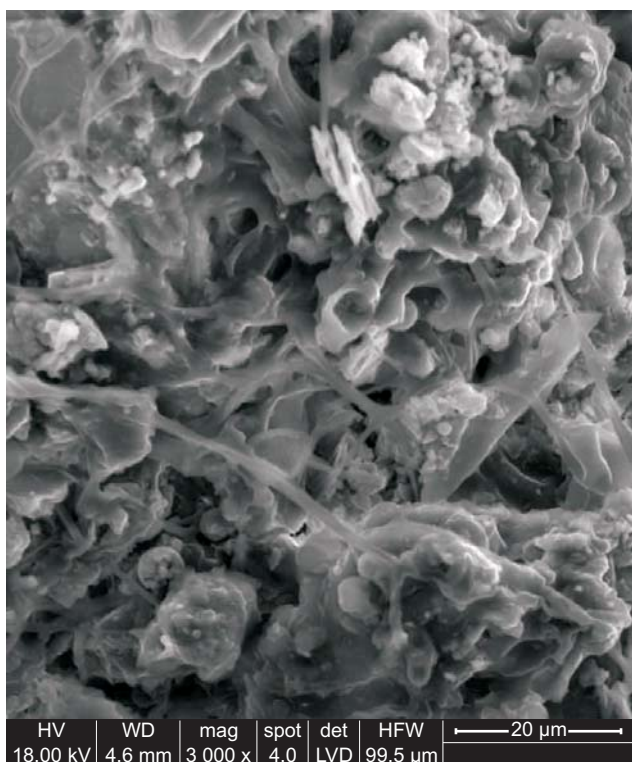
Przydrożne kapliczki piaskowcowe z południowej części Krakowa (patrz str. 368)

Ryc. 5. Figura Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej, z połowy XIX w. (skrzyżowanie ulic Skośnej i Kobierzyńskiej), fundacji dziedzica wsi Kobierzyn. Przykład kapliczki słupowej wykonanej w stylu barokowym, przez krakowski zakład kamieniarski

Ryc. 6. Fragment Figury św. Floriana, z 1871 r. (skrzyżowanie ulic Korepty i Ks. Popiełuszki), nieznanego fundacji. Obserwowany wzrost szorstkości powierzchni kamienia spowodowany erozyjnym oddziaływaniem opadów atmosferycznych

Ryc. 7. Obraz SEM piaskowca zastosowanego w Figurze Matki Boskiej z Dzieciątkiem (skrzyżowanie ulic Siarczanogórskiej i Stepowej), nieznanego wieku i fundacji. Liczne zarodniki mchów i nitkowatych grzybów wypełniające przestrzeń porową piaskowca

Ryc. 8. Fragment Figury Chrystusa Ukrzyżowanego, z 1876 r. (skrzyżowanie ulic Myślenickiej i Cechowej), fundacji gminy Kurdwanów. Zjawisko odpajania się zewnętrznej warstwy piaskowca pokrytego farbą. Wszystkie fot. M. Sowa